

INFORMACIJA

o zaključivanju Sporazuma o koordinaciji za pružanje vazduhoplovnih meteoroloških usluga

Ministarstvo odbrane Crne Gore (u daljem tekstu: Ministarstvo odbrane) i Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o. Beograd (u daljem tekstu: SMATSA d.o.o.) pripremili su Predlog sporazuma o koordinaciji za pružanje vazduhoplovnih meteoroloških usluga (u daljem tekstu: Sporazum).

Vojska Crne Gore ima potrebu za obezbjeđenjem pouzdane i kontinuirane vazduhoplovne meteorološke podrške, pa u skladu sa tim pristupilo se izradi Sporazuma o koordinaciji za pružanje vazduhoplovnih meteoroloških usluga između Ministarstva odbrane Crne Gore i SMATSA d.o.o.

Sporazum će definisati uslove, obim i način pružanja vazduhoplovnih meteoroloških usluga za potrebe Vojske Crne Gore, od strane SMATSA d.o.o. Takođe, Sporazum će obezbijediti pravnu i operativnu stabilnost, podići će nivo bezbjednosti vojnih operacija, obezbijediće se zahtjevani međunarodni standardi i optimizovati vojni resursi.

Sporazumom se definišu prava i obaveze, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju Crne Gore i Pravilnikom o pravilima i postupcima letjenja vojnih vazduhoplova.

Glavni cilj potpisivanja Sporazuma je dobijanje pouzdanih i pravovremenih meteoroloških podataka, neophodnih za sistem bezbjednosti letjenja vojnih vazduhoplova, odnosno planiranje i bezbjedno izvođenje letačkih zadataka. Obezbjeđivanje pouzdane meteorološke podrške direktno doprinosi bezbjednom, efikasnom i interoperabilnom izvođenju vazduhoplovnih operacija.

Za implementaciju Sporazuma nije potrebno izdvajanje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore.

Sporazum o koordinaciji za pružanje vazduhoplovnih meteoroloških usluga

Zaključen između:

1. **Ministarstva odbrane Crne Gore**, Jovana Tomaševića 29, 81000 Podgorica (u daljem tekstu: MO CG), koje zastupa ministar Dragan Krapović, sa jedne strane, i
2. **Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd**, Trg Nikole Pašića 10, 11000 Beograd (u daljem tekstu: SMATSA doo), koju zastupa direktor Slobodan Cvijan, sa druge strane,

(u daljem tekstu zajednički nazvane: Sporazumne strane)

Opšte odredbe

Član 1.

- 1.1 Ovaj Sporazum o koordinaciji za pružanje vazduhoplovnih meteoroloških usluga (u daljem tekstu: Sporazum) zaključuje se na osnovu Sporazuma o međusobnoj saradnji između Ministarstva odbrane Crne Gore i Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd broj 6/1-900/25-752-4 od 30. jula 2025. godine, u cilju definisanja meteoroloških usluga, prijema, razmjene i operacionalizacije meteoroloških usluga za Vojsku Crne Gore (u daljem tekstu: VCG)
- 1.2 Ovim Sporazumom se utvrđuju uslovi, obim i način pružanja vazduhoplovnih meteoroloških (u daljem tekstu: MET) usluga za potrebe VCG, kao i postupci koordinacije.
- 1.3 Sporazum je izrađen u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju Crne Gore i Pravilnikom o pravilima i postupcima letenja vojnih vazduhoplova.
- 1.4 Izrazi i skraćenice upotrebljeni u ovom Sporazumu imaju sljedeća značenja:
 - 1) Aerodromsko upozorenje (AD WRNG) – sažete informacije o meteorološkim uslovima koji mogu nepovoljno uticati na vazduhoplove na zemlji, uključujući parkirane vazduhoplove, i aerodromsku opremu i usluge.
 - 2) AIP - Zbornik vazduhoplovnih informacija.
 - 3) AIRMET - Informacija koja se odnosi na javljanje ili očekivano javljanje određenih meteoroloških pojava na ruti koje mogu uticati na sigurnost letenja vazduhoplova na malim visinama.
 - 4) AKL - Aerodromska kontrola letenja.
 - 5) ARO - Aerodromski prijavni biro.
 - 6) ATS - (Air traffic services) Usluge u vazdušnom saobraćaju.
 - 7) BBB– (Big Blue Button) Sistem za pretpoletno informisanje.
 - 8) Brifing – Usmjeni komentar o postojećim i/ili očekivanim meteorološkim uslovima.
 - 9) CB – Kumulonimbus.
 - 10) Dokumentacija za let – Pisani ili štampani materijali, uključujući karte ili obrasce, koji sadrže meteorološke informacije za let.
 - 11) FL - Nivo leta.
 - 12) H24 - Tokom 24 sata.

- 13) KL - Kontrola letenja.
- 14) Konsultacija – Razgovor sa prognostičarem ili drugim kvalifikovanim licem o postojećim i/ili očekivanim meteorološkim uslovima koji se odnose na let. Konsultacija uključuje odgovore na pitanja.
- 15) MET - Vazduhoplovni meteorološki.
- 16) METAR - Redovni meteorološki izvještaj.
- 17) MO CG - Ministarstvo odbrane Crne Gore.
- 18) NOTAM - Hitno vazduhoplovno obavještenje.
- 19) SIGMET – Informacija koja se odnosi na javljanje ili očekivano javljanje određenih meteoroloških pojava na ruti, kao i drugih pojava u atmosferi, koje mogu uticati na sigurnost operacija letenja.
- 20) TAF - Prognoza za aerodrom.
- 21) TCU - Kumulus kongestus.
- 22) TREND - Prognoza za slijetanje.
- 23) VASP - Van aerodromsko slijetanje i polijetanje.
- 24) VCG - Vojska Crne Gore.
- 25) VMS - Vazduhoplovna meteorološka stanica.
- 26) VOC -Vazduhoplovno operativni centar.
- 27) VVCG - Vazduhoplovstvo Vojske Crne Gore.
- 28) ZHMS CG - Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore.

MET usluge koje SMATSA doo pruža VCG
Član 2.

- 2.1 MET usluge za obezbjeđivanje vojnog letenja obuhvataju:
 - MET usluge za potrebe VOC VVCG,
 - MET usluge koje se pružaju na aerodromu Podgorica za potrebe letenja letачke jedinice VVCG,
 - MET usluge za letenje letачke jedinice VVCG u rejonu letenja,
 - MET usluge tokom organizovanja i sprovođenja vazduhoplovnih manifestacija i vojnih vježbi,
 - MET usluge za potrebe vršenja tehničkih proba i letnih ispitivanja,
 - MET usluge za potrebe letenja bespilotnih letilica,
 - MET usluge za helidrome i vanaerodromska slijetanja i polijetanja, i
 - po potrebi, MET usluge za obezbjeđivanje letova za obavljanje posebnih operacija VCG.
- 2.2 Sa ciljem da se postignuti kvalitet MET usluga održi ili unaprijedi SMATSA doo i VCG razmjenjuju sljedeće informacije:
 - VCG, kroz istraživanje zadovoljstva korisnika koje SMATSA doo sprovodi jednom godišnje, dostavlja primjedbe/sugestije na pružanje MET usluga,
 - SMATSA doo dostavlja VCG rezultate analize pruženih MET usluga za obezbjeđivanje letenja vojnih vazduhoplova VCG, i
 - druge informacije od značaja za koordinaciju.

MET usluge za obezbjeđivanje letenja jedinica VCG
Član 3.

- 3.1 Meteorološko obezbjeđenje letenja jedinica VCG obuhvata aktivnosti na neprekidnom i potpunom uvidu u meteorološku situaciju u rejonu izvođenja letenja i na maršruti,

usmjerene na donošenje pravilne odluke i upoznavanje sa stanjem i prognozom vremena u toku izvršenja letačkog zadatka.

- 3.2 Pružanje MET usluga za obezbjeđivanje letenja odvija se u skladu sa podacima iz plana letenja letačke jedinice koji se odnose na rejon letenja, visine i broj vazduhoplova za izvršenje zadatka, i podacima dobijenih od jedinica VCG za letenje bespilotnih letilica.
- 3.3 Plan letenja je skup podataka i informacija o svim planiranim letovima vojnih vazduhoplova letačke jedinice VCG u određenom periodu, koji se dostavlja jedinici pružaoca usluga u vazdušnom saobraćaju.
- 3.4 Podaci dobijeni od strane jedinica VCG za potrebe letenja bespilotnih letilica odnose se na rejon letenja, visine i period letenja, vrijeme u kojem se zahteva konsultacija i dostavljaju se nadležnoj MET službi.
- 3.5 Za pružanje MET usluga za potrebe obezbjeđivanja letenja jedinica VCG, u okviru SMATSA doo nadležni su:
 - Vazduhoplovna meteorološka stanica na aerodromu Podgorica,
 - Meteorološki biro Podgorica,
 - Operativno odjeljenje za vazduhoplovne meteorološke usluge.
- 3.6 Koordinaciju u smislu ovog Sporazuma vrše:
 - U SMATSA doo:
 - MET prognostičari u MET birou Podgorica (sa lokacija AKL Podgorica ili AKL Tivat),
 - MET tehničari na MET stanici na aerodromu Podgorica,
 - kontrolor letenja u nadležnoj jedinici kontrole letenja.
 - U VCG:
 - VOC VVCG,
 - Letačka jedinica VVCG,
 - Jedinice VCG koje organizuju letenje bespilotnih letelica.
- 3.7 Kontakt podaci učesnika u koordinaciji dati su u Prilogu 1 ovog Sporazuma.
- 3.8 MET osmatranja na aerodromu Podgorica dostupna su H24. MET osmatranja na aerodromu Tivat dostupna su u radno vrijeme nadležne jedinice KL na aerodromu Tivat. Radno vrijeme nadležne jedinice KL na aerodromu Tivat je objavljeno u AIP Srbija/Crna Gora, u dijelu LYTV AD 2.3.
- 3.9 U slučaju da dođe do promjene radnog vremena, u odnosu na ono što je publikovano u AIP-u, informacija će biti objavljena na način uobičajen u vazdušnom saobraćaju – putem NOTAM-a.

MET usluge za potrebe VOC VVCG Član 4.

- 4.1 Za potrebe VOC VVCG na aerodromu Podgorica se:
 - redovno H24 prosljeđuje prikaz sljedećih MET informacija sa aerodroma Podgorica:
 - redovni polusatni izvještaji za vanaerodromsku razmjenu METAR,

- lokalni redovni i lokalni specijalni izvještaji za aerodromsku razmjenu,
 - TREND prognoza,
 - AD WRNG,
 - TAF prognoza za aerodrom;
- prosljeđuje prikaz sledećih MET informacija sa aerodroma Tivat u radno vrijeme nadležne jedinice KL na aerodromu Tivat:
- redovni polusatni izvještaji za vanaerodromsku razmjenu METAR,
 - lokalni redovni i lokalni specijalni izvještaji za aerodromsku razmjenu koji su dostupni u radno vrijeme jedinice KL na aerodromu Tivat,
 - TREND prognoza u radno vrijeme jedinice KL na aerodromu Tivat,
 - AD WRNG,
 - TAF prognoza za aerodrom.

Van radnog vremena nadležne jedinice KL na aerodromu Tivat, u vrijeme odsutnosti MET tehničara, automatski osmotrene vrijednosti elemenata i pojava na objedinjenom prikazu meteoroloških informacija (pritisak, temperatura, temperatura tačke rose, vjetar, vidljivost, RVR, pojave i baza oblačnosti odnosno vertikalna vidljivost) nisu pod nadzorom MET tehničara i ne postoji potvrda njihove tačnosti. Van radnog vremena MET tehničara SMATSA doo ne garantuje za kvalitet podataka na objedinjenom prikazu meteoroloških informacija.

Navedene informacije dostavljaju se putem aplikacije za objedinjeni prikaz MET informacija čiji je izvor SMATSA doo.

Za potrebe VOC VVCG, u skladu sa prethodno dostavljenim zahtjevom, omogućene su konsultacije i brifing po potrebi.

Način dostavljanja: Putem BBB ili telefonom, u skladu sa Prilogom 1 ovog Sporazuma.

MET usluge koje se pružaju na aerodromu Podgorica za potrebe letenja letачke jedinice VVCG
Član 5.

5.1 Za potrebe letenja na aerodromu Podgorica se:

- redovno H24 prosljeđuje prikaz sljedećih MET informacija sa aerodroma Podgorica:
 - redovni polusatni izvještaji za vanaerodromsku razmjenu METAR,
 - lokalni redovni i lokalni specijalni izvještaji za aerodromsku razmjenu,
 - TREND prognoza,
 - AD WRNG,
 - TAF prognoza za aerodrom.
- prosljeđuje prikaz sledećih MET informacija sa aerodroma Tivat u radno vrijeme nadležne jedinice KL na aerodromu Tivat:
 - redovni polusatni izvještaji za vanaerodromsku razmjenu METAR,
 - lokalni redovni i lokalni specijalni izvještaji za aerodromsku razmjenu koji su dostupni u radno vrijeme jedinice KL na aerodromu Tivat,
 - TREND prognoza u radno vrijeme jedinice KL na aerodromu Tivat,
 - AD WRNG,
 - TAF prognoza za aerodrom.

Van radnog vremena nadležne jedinice KL na aerodromu Tivat, u vrijeme odsutnosti MET tehničara, automatski osmotrene vrijednosti elemenata i pojava na objedinjenom prikazu

meteoroloških informacija (pritisak, temperatura, temperatura tačke rose, vjetar, vidljivost, RVR, pojave i baza oblačnosti odnosno vertikalna vidljivost) ne mogu se operativno koristiti jer nisu pod nadzorom MET tehničara i ne postoji potvrda njihove tačnosti.

Navedene informacije dostavljaju se putem aplikacije za objedinjeni prikaz MET informacija čiji je izvor SMATSA doo.

Meteorološke informacije su dostupne putem objedinjenog prikaza rukovodiocu letenja kada rukovodi vojnim letenjem sa pozicije kupole tornja.

- 5.2 Za potrebe letenja letачke jedinice na aerodromu se izdaje dokumentacija za let.
Način dostavljanja: Dokumentacija za let se na zahtjev uručuje ličnim kontaktom u MET birou Podgorica ili se dostavlja putem e-pošte.
- 5.3 Za potrebe letачke jedinice na aerodromu Podgorica, vrše se briefing i konsultacije o meteorološkim uslovima.
Način pružanja: Telefonom, u skladu sa Prilogom 1 ovog Sporazuma, ili lično u MET birou Podgorica, na zahtjev.
- 5.4 Za potrebe letenja letачke jedinice na aerodromu Podgorica se za prepoletno informisanje jedinice, u skladu sa planom letenja, obezbjeđuje izvršna priprema. Za pojedinačne letove obezbjeđuju se konsultacije o vremenu.
Način pružanja: U skladu sa zahtjevom korisnika izvršna priprema se vrši putem prezentacije aktuelnih MET informacija, analitičko - prognostičkih karata i satelitskih slika, a obezbjeđuje se sistemom BBB ili telefonom, kada nije moguće obezbjeđiti sistemom BBB, u skladu sa Prilogom 1 ovog Sporazuma.
- 5.5 Za potrebe letenja letачke jedinice na aerodromu Podgorica obezbjeđuju se izgledi vremena za nedeljno planiranje letenja. Izgledi vremena za nedeljno planiranje letenja sadrže prognozu sljedećih meteoroloških elemenata i pojava po danima u nedjelji:
- kratak opis sinoptičke situacije za narednih pet dana,
 - prizemnog vjetra (uključujući njihove značajne promjene),
 - horizontalne vidljivosti,
 - pojava (padavine kiše ili snijega, pljuskovi kiše ili snijega, magla, sumaglica, magla koja se ledi, kiša koja se ledi, grmljavinskih nepogoda...),
 - oblačnosti (količine i vrste oblačnosti, visine baze oblačnih slojeva),
 - uslova za zaleđivanje i turbulenciju,
 - maksimalne i minimalne temperature,
 - vrijeme izlaska i zalaska Sunca.
- Način pružanja: U skladu sa prethodno dostavljenim zahtjevom letачke jedinice, obezbjeđuje se telefonom u skladu sa Prilogom 1 ovog Sporazuma, ili, kada je to moguće, sistemom BBB.

MET usluge za letenje letачke jedinice VVCG u rejonu letenja

Član 6.

- 6.1 Za potrebe letenja letачke jedinice VVCG u rejonu letenja obezbjeđuje se izvršna priprema.
Način pružanja: Kada se vrši sistemom BBB, izvršna priprema sadrži sljedeće MET informacije:
- kratak opis sinoptičke situacije u prizemlju i na visini (prikazan na prizemnim i visinskim kartama),

- prikaz satelitskog snimka,
- prikaz karte sa satnim terminima sinoptičkih osmatranja sa glavnih meteoroloških stanica ZHMS CG (informacije o dostupnim osmotrenim MET elementima u rejonu letenja: prizemni vjetar, vidljivost, pojave, oblačnost, temperatura...),
- usmjeno iznijetu prognozu MET elemenata i pojava (vjetar, vidljivost, pojave, oblačnost...) u rejonu letenja za period letenja,
- karta značajnog vremena do FL 150 (sadrži grafički prikaz prognoze značajnog vremena i vjetra i temperature na visini),
- usmjeno iznijete osmotrene i prognozirane značajne pojave koje mogu da utiču na planirane letačke aktivnosti,
- visinu 0 i -10 izoterme,
- METAR izvještaje i TAF prognoze za aerodrome polijetanja, slijetanja i alternativne aerodrome.

Kada se izvršna priprema pruža putem telefona, i kada nije moguće obezbijediti prikaz informacija u grafičkom obliku, tada se usmjeno iznose sljedeće MET informacije:

- Kratak opis sinoptičke situacije koji sadrži položaj centara polja pritiska i karakteristike vazdušne mase (na primjer: na vrijeme u našoj zemlji utiče ciklon sa centrom iznad Italije i hladna nestabilna vazdušna masa, sa frontom u talasanju iznad južnih djelova zemlje...).
- Kratak opis satelitskog snimka (na primjer: na satelitskom snimku od 12:30 časova se uočava slojasta oblačnost koja prekriva sjeverni dio zemlje).
- Vrijednosti meteoroloških elemenata iz sinoptičkih osmatranja sa glavnih meteoroloških stanica ZHMS CG, u rejonu letenja: prizemni vjetar, vidljivost, pojave, oblačnost, temperatura, kada su dostupne.
- Sa karte značajnog vremena oblasti sa prognoziranim značajnim pojavama i vrijednosti smjera i brzine vjetra kao temperature na propisanim nivoima.
- METAR izvještaji i TAF prognoze za aerodrome polijetanja, slijetanja i alternativne aerodrome.

MET usluge tokom organizovanja i sprovođenja vazduhoplovnih manifestacija i vojnih vježbi

Član 7.

Za potrebe meteorološkog obezbjeđenja letenja vojnih vazduhoplova tokom organizovanja i sprovođenja vojnih vježbi i vazduhoplovnih manifestacija obezbjeđuju se sljedeće MET usluge:

- izvršna priprema (u skladu sa članom 6) na crnogorskom ili, na zahtjev, na engleskom jeziku i
- briefing i konsultacije telefonom prije i tokom manifestacije na crnogorskom ili, na zahtjev, na engleskom jeziku.

Zahtjev prema SMATSA doo se dostavlja najkasnije 7 dana prije očekivanog vremena početka za planirane vježbe ili manifestacije. Za izlaganje na engleskom jeziku zahtjev se mora dostaviti minimalno jedan radni dan ranije.

MET usluge za potrebe vršenja tehničkih proba i letnih ispitivanja

Član 8.

8.1 Za potrebe izvođenja tehničkih proba i letnih ispitivanja obezbjeđuju se sljedeće usluge:

- izvršna priprema (u skladu sa tačkom članom 6),
- dodatne informacije, na zahtjev, u skladu sa profilom leta.

Način dostavljanja: sistemom BBB ili telefonom, u skladu sa zahtjevom koji je dostavljen od strane organizatora leta.

- 8.2 Tokom pripreme koja se vrši telefonom nije moguće obezbijediti informacije u grafičkom obliku i tada se usmjeno iznose sljedeće MET informacije:
- Kratak opis sinoptičke situacije koji sadrži položaj centara polja pritiska i karakteristike vazdušne mase (npr. na vrijeme u našoj zemlji utiče ciklon sa centrom iznad Italije i hladna nestabilna vazдушna masa, sa frontom u talasanju iznad južnih djelova zemlje).
 - Kratak opis satelitskog snimka (npr. na satelitskom snimku od 12:30 časova se uočava slojasta oblačnost koja prekriva sjeverni dio zemlje).
 - Vrijednosti dostupnih meteoroloških elemenata iz sinoptičkih osmatranja sa glavnih meteoroloških stanica ZHMS CG, u rejonu letenja: prizemni vjetar, vidljivost, pojave, oblačnost, temperatura.
 - Sa karte značajnog vremena oblasti sa prognoziranim značajnim pojavama i vrijednosti smjera i brzine vjetra kao i temperature na propisanim nivoima.
 - Položaj i visinu prognozirane ili osmotrene zone turbulencije.
 - Položaj i visinu prognozirane ili osmotrene zone zaleđivanja.

MET usluge za potrebe letenja bespilotnih letilica

Član 9.

Za potrebe letenja bespilotnih letilica obezbjeđuju se sljedeće informacije u rejonu letenja:

- podaci o dostupnom osmotrenom i prognoziranom prizemnom vjetru,
- podaci o prognoziranom vjetru na visini,
- podaci o dostupnoj osmotrenoj temperaturi u prizemlju,
- podaci o uslovima za pojavu inja i uslovima za zaleđivanje u oblacima.
- prognozirana visina 0 i -10 izoterme,
- prognoza oblačnosti (količina, vrsta i baza),
- informaciju o sljedećim osmotrenim i prognoziranim opasnim pojavama u rejonu letenja:
 - brzina i udari vjetra,
 - položaj i prognozirana brzina kretanja grmljavinskih nepogoda uključujući i TCU,
 - magla koja se ledi,
 - sniježne padavine,
 - turbulencija, uključujući i visinu slojeva smicanja vjetra.

Način dostavljanja: Telefonom, u skladu sa prethodno dostavljenim zahtjevom od strane jedinice VCG koja organizuje letenje, u skladu sa Prilogom 1.

MET usluge za helidrome i VASP

Član 10.

MET informacije koje se obezbjeđuju za polijetanje ili slijetanje na helidromu u okviru aerodroma obuhvataju sljedeće osmotrene i prognozirane vrijednosti:

- prizemni vjetar,
- vidljivost i pojave koje je smanjuju,
- količinu i rod oblaka, posebno CB/TCU, visine baza oblaka,
- podatke o pritisku na nivou mora (QNH) i nivou helidroma (QFE) i
- značajne meteorološke pojave.

Za potrebe VASP, meteorološke informacije se daju u skladu sa članom 6 ovog Sporazuma.

Način dostavljanja: sistemom BBB ili telefonom, u skladu sa Prilogom 1 ovog Sporazuma.

MET usluge za obezbjeđivanje letova za obavljanje posebnih operacija VCG

Član 11.

U slučaju potrebe za meteorološkim obezbjeđenjem letova za obavljanje posebnih operacija VCG (borbeni letovi, letovi posebne namjene i letovi za hitne reakcije) za koje prognostičaru nisu dostupne informacije kako bi pripremio konsultacije, pripremu ili obavještenje u toku leta, izvršilac odgovoran za izvršenje leta će prognostičaru dostaviti konkretna pitanja vezana za meteorološke uslove koji su bitni za izvršenje leta.

Razmjena informacija

Član 12.

12.1 Informacije od značaja za koordinaciju potrebne SMATSA doo za organizovanje pružanja MET usluga dostavljaju se kroz:

- Plan letenja letачke jedinice,
- Plan leta za pojedinačne letove, i
- Zahtjev za MET informacijama za letenje bespilotnih letilica.

Pružanje MET usluga za potrebe letenja vrši se na osnovu Plana letenja letачke jedinice i Plana leta za pojedinačne letove koji se dostavljaju prijavnom birou (ARO). Saradnik za poslove ARO je nadležan za dalje prosljeđivanje informacija. Na osnovu podataka iz Plana letenja letачkih jedinica (vrijeme izvršne pripreme, rejon letenja, tip vazduhoplova), MET prognostičar priprema potrebne MET usluge i prezentuje ih definisanim putem u traženo vrijeme. U slučaju odstupanja od definisanih postupaka nadležni starješina letачke jedinice nadležan za sprovođenje letачke aktivnosti obavještava MET prognostičara o vremenu, načinu i podacima potrebnim za pružanje MET usluga. Nakon donošenja odluke o sprovođenju letenja iz Plana letenja, nadležni starješina letачke jedinice obavještava AKL o donijetoj odluci. SMATSA doo unutrašnjom organizacijom prenosi informaciju o odluci. MET prognostičar u skladu sa odlukom (glavni ili rezervni plan) prati meteorološku situaciju u rejonu letenja i pruža odgovarajuće MET usluge. Ukoliko se tokom leta izviđanja osmotre pojave koje odstupaju od prethodno dostavljenih, nadležni rukovodilac letenja će osmotrena odstupanja saopštiti nadležnom prognostičaru. Po potrebi rukovodilac letenja tokom letenja vrši konsultacije sa nadležnim prognostičarom o razvoju pojava koje mogu uticati na izvršenje letenja. Takođe, prenosi meteorološke informacije koje dostavljaju posade vazduhoplova, a koje utiču na izvršenje planiranog letenja.

12.2 U slučaju pojedinačnih letova iz Plana leta vođa vazduhoplova ili član posade obavezan je za izvještavanje jedinice KL kada se osmotri jedna ili više pojava koje su date u Prilogu 2 (specijalni izvještaji iz vazduhoplova). Izvršilac u nadležnoj jedinici KL zadužen je za dalje prosljeđivanje ovih informacija unutar SMATSA doo.

12.3 Informacije potrebne SMATSA doo za organizovanje pružanja MET usluga tokom vojnih vježbi su rejon ili lokacija na kojoj će biti vojna vježba, period trajanja vojne vježbe, vrijeme brifinga, da li je brifing na crnogorskom ili engleskom jeziku.

- 12.4. Pružanje MET usluga za potrebe letenja bespilotnih letilica vrši se na osnovu zahtjeva od strane jedinica VCG. Na osnovu podataka o rejonu i vremenu planiranog letenja jedinice VCG, koje jedinica dostavlja telefonom dan ranije u odnosu na planirano letenje, MET prognostičar priprema potrebne MET usluge i prezentuje ih definisanim putem u traženo vrijeme. Jedinice VCG za potrebe letenja bespilotnih letilica mogu tražiti i informacije o izgledima vremena za nedeljno planiranje letenja.
- 12.5 Svi planovi vojnog letenja koji se izvršavaju u NATO vazдушnom prostoru, uključujući i vazdušni prostor Crne Gore kao dio NATO vazdušnog prostora, i svi planovi letenja crnogorskih vojnih vazduhoplova, moraju ostati u Crnoj Gori.

Lokalni kriterijumi za izdavanje aerodromskih upozorenja Član 13.

Lokalni kriterijumi za izdavanje AD upozorenja koji su dati u Prilogu 3 ovog Sporazuma, se preispituju:

- na inicijativu SMATSA doo dostavljenu VCG,
Način dostavljanja: e-poštom na adresu: voc.vcg@mil.me
- na inicijativu VCG dostavljenu SMATSA doo
Način dostavljanja: e-poštom na adresu met@smatsa.rs

Lista lokalnih korisnika AD upozorenja za aerodrom Podgorica data je u Prilogu 4 ovog Sporazuma.

Radionice, obuke i osvježavanje znanja Član 14.

Zajedničke radionice, obuke i osvježavanje znanja MET osoblja i pripadnika VCG, održavaju se po potrebi, planski, uz međusobnu koordinaciju SMATSA doo i VCG.

Rezultati analize pruženih MET usluga Član 15.

Ukoliko tokom letačkog dana postoje primjedbe i sugestije koje se odnose na MET uslugu, rukovodilac letenja popunjava obrazac u Prilogu 5 ovog Sporazuma, i predaje ga šefu smjene nadležne jedinice kontrole letenja. Šef smjene KL je nadležan za dalje prosljeđivanje popunjenog obrasca unutar SMATSA doo.

Ukoliko se tokom analize letačkih aktivnosti evidentiraju primjedbe na pruženu MET uslugu koja je potencijalno mogla uticati na izvršenje planiranih letačkih aktivnosti, nadležni starješina letačke jedinice će evidentirati primjedbe u letačku evidenciju. U cilju prevencije i podizanja kvaliteta usluge i sistema bezbjednosti letenja, VCG obavještava Službu za MET usluge o kvalitetu i primjedbama na pružene MET usluge u periodu ne dužem od 30 dana od dana kada je evidentirana primjedba.

Način dostavljanja: e-poštom.
Adresa e-pošte Službe za MET usluge je met@smatsa.rs

Meteorološka oprema SMATSA doo za osmatranje i prikaz MET informacija i pretpoletno informisanje
Član 16.

- 16.1. SMATSA doo obezbjeđuje opremu za osmatranje i stavlja na raspolaganje MET informacije u skladu sa međunarodnim standardima.

Osmatranja na VMS na aerodromima Podgorica i Tivat su poluautomatska tj. aktuelni meteorološki uslovi se osmatraju tako što dio elemenata osmatra MET tehničar, a dio MET elemenata se osmatra instrumentalno, opremom koja je pod nadzorom MET tehničara.

MET oprema za osmatranja na VMS obuhvata opremu za instrumentalno osmatranje sljedećih MET elemenata:

- vjetra,
 - horizontalne vidljivosti,
 - pojava,
 - oblačnosti,
 - temperature,
 - temperature tačke rose i
 - pritiska.
- 16.2 SMATSA doo obezbjeđuje pristup web aplikaciji koja je instalirana na serverima sistema za objedinjeni prikaz meteo podataka na lokacijama Podgorica i Tivat. Na lokaciji sale za izvršne pripreme i VOC-a na vojnom aerodromu Knjaz Danilo, preko web pretraživača, je omogućen pristup prikazu aktuelnih meteoroloških podataka i izvještaja sa lokacija Podgorica i Tivat.

Objedinjeni prikaz MET informacija omogućava uvid u osmotrene MET elemente i pojave u realnom vremenu i to:

- vjetar (smjer i brzina), udari vjetra;
- temperatura vazduha i temperatura tačke rose;
- pritisak vazduha (QFE i QNH);
- relativna vlažnost vazduha;
- pojave u sadašnjem vremenu;
- vidljivost;
- količina i visina baze oblaka.

Osim navedenih podataka sistem obezbjeđuje prikaz sljedećih MET informacija: METAR, TREND, TAF, SIGMET, AIRMET i AD WRNG.

- 16.3 SMATSA doo obezbjeđuje konsultacije tokom izvršne pripreme pilota za letenje putem BBB sistema.

Sistem BBB omogućava prikaz aktuelnog analitičkog i prognostičkog materijala uz funkcionalnost glasovne prezentacije od strane MET prognostičara i mogućnost direktnog učešća u telekonferenciji svih lica u pretpoletnoj pripremi.

SMATSA doo je ustupila na korišćenje VCG korisnički dio sistema BBB za pretpoletnu pripremu pilota koji se sastoji od klijentskog računara, aktivnih zvučnika, mikrofona i TV prijemnika na lokaciji sale za izvršne pripreme na vojnom aerodromu Knjaz Danilo.

Kada se steknu tehnički uslovi, SMATSA doo će ustupiti na korišćenje VCG dodatan korisnički deo sistema BBB namenjen pružanju MET servisa na lokaciji VOC.

Do sticanja tehničkih mogućnosti za pružanje servisa u VOC koji zahtevaju BBB sistem, za ostvarivanje predmetnih servisa će se koristiti korisnički dio BBB sistema koji je instaliran u sali za izvršne pripreme.

Klijentski računari u okviru BBB sistema mogu se koristiti i za pristupanje objedinjenom prikazu meteoroloških informacija putem web pretraživača.

U slučaju neregularnosti u radu sistema BBB, vreme reakcije osoblja SMATSA doo je sljedeći radni dan.

Završne odredbe Član 17.

Ovaj Sporazum se zaključuje na neodređeno vrijeme i stupa na snagu danom potpisivanja ovlašćenih zastupnika Sporazumnih strana.

Ovaj Sporazum može prestati sporazumom Sporazumnih strana ili jednostranim raskidom Sporazuma, koji može da zahtjeva svaka od sporazumnih strana dostavljanjem pismenog obavještenja o raskidu sporazuma drugoj sporazumnoj strani. Sporazum se smatra raskinutim po isteku roka od šest mjeseci računajući od prijema pismenog obavještenja o raskidu.

Izmjene i dopune ovog Sporazuma će se vršiti sporazumno, na osnovu aneksa sporazuma zaključenih u pisanoj formi i ovjerenih i potpisanih od strane ovlašćenih predstavnika Sporazumnih strana. O svim promjenama Sporazuma, koje mogu uticati na primjenu, potpisnice se međusobno blagovremeno obavještavaju pisanim putem i usaglašavaju izmjenu Sporazuma.

Ovaj Sporazum se primenjuje u mirnodopskom periodu.

Ovaj Sporazum je sačinjen u četiri originalna primjerka, po dva originala na srpskom i crnogorskom jeziku pri čemu su oba teksta autentična.

Ministarstvo odbrane Crne Gore

MINISTAR

Dragan Krapović

SMATSA doo

DIREKTOR

Slobodan Cvijan

Prilog 1. Podaci o kontakt osobama koje učestvuju u koordinaciji

Učesnici u koordinaciji	Kontakt telefon	Adresa e-pošte
Dežurni VVCG	Telefon: +382 20 448 800 Mob: +382 67 222 567 Vojni lokal:41-800	dezurni.vvcg@mil.me
Mješovita eskadrila	Telefon: +382 20 448 708 Vojni lokal: 41-708	eskadrila.vvcg@mil.me
Rukovodilac letenja	Telefon: +382 20 448 682 Vojni lokal: 41-682	
Vazduhoplovno operativni centar - VOC VVCG	Telefon: +382 20 448 747 Mob: +382 67 639 403 Vojni lokal: 41-747	voc.vvcg@mil.me
Komandno operativni centar Generalštab Vojske Crne Gore	Telefon: +382 20 224 423 Mob: +382 67 222 436 Vojni lokal: 42-211	koc.vcg@mil.me
Bespilotne letelice		
1. pešadijski bataljon	Telefon: +382 20 317 396 Vojni lokal: 43-396	
Mornarica VCG	Telefon: +382 30 440 088 Vojni lokal: 40-088	
Četa za vezu i elektronsko ratovanje	Telefon: +382 20 483 249 Vojni lokal: 42-249 Telefon: +382 20 483 196 Vojni lokal: 42-196	
Prognostičar u MET birou Podgorica	Telefon: +382 20 414 021 Vojni lokal: 41 534	tklpg.met@smatsa.rs
Prognostičar u MET birou Tivat	Telefon: +382 20 414 121	
MET tehničar na AD Podgorica	Telefon: +382 20 414 008 Vojni lokal: 41 534	tklpg.met@smatsa.rs

Prilog 2. Meteorološke pojave koje izvještava posada ili vođa vazduhoplova

Meteorološke pojave koje izvještava posada ili vođa vazduhoplova
Umjerena ili jaka turbulencija
Umjereno ili jako zaleđivanje
Jaki planinski talasi
Grmljavinske nepogode sa ili bez grada, koje su sakrivene, maskirane, široko rasprostranjene ili su kao linija nestabilnosti
Jake prašinske ili pješčane oluje
Oblak vulkanskog pepela
Prederuptivna vulkanska aktivnost ili vulkanska erupcija
Umjereno ili jako smicanje vjetra
Oblak ljevkastog oblika
Obilne padavine, koje nisu navedene u ažurnim meteorološkim izvještajima

Prilog 3. Pojave za koje se izdaje AD upozorenje i kriterijumi

AD upozorenja se izdaje kada se na aerodromu osmotri ili prognozira jedna ili više sljedećih pojava:

- grmljavinska nepogoda,
- grad,
- snijeg (uključujući očekivanu ili osmotrenu visinu novonapadalog snijega),
- padavine koje se lede,
- inje ili slana,
- pješčana oluja,
- prašinska oluja,
- pijesak ili prašina koja se diže u vis,
- jak prizemni vjetar i udari,
- olujni udari vjetra,
- mraz,
- vulkanski pepeo (i naslage, ako ih ima) i
- otrovne materije.

Lokalno dogovoreni kvantitativni kriterijumi za AD upozorenja za vjetar i temperaturu, za aerodrom Podgorica su dati su u tabeli:

Aerodrom	Srednja brzina ili udari vjetra	Temperatura	Temperatura na 5 cm iznad tla
Podgorica	> 20 kt > 30 kt	< 4 °C > 35 °C	< 2 °C

Prilog 4. Lista lokalnih korisnika AD upozorenja za AD Podgorica

Korisnik	Sredstvo dostavljanja i forma u kojoj se dostavlja
Vazduhoplovstvo Vojske Crne Gore	Elektronska adresa (skraćeni otvoreni tekst na engleskom): dezurni.vcg@mil.me i telefon: +382 67 222 567 (slobodni tekst na crnogorskom jeziku)
Vazduhoplovno operativni centar	Elektronska adresa (skraćeni otvoreni tekst na engleskom): voc.vcg@mil.me
Komandno operativni centar Generalštab Vojske Crne Gore	Elektronska adresa (skraćeni otvoreni tekst na engleskom): koc.vcg@mil.me

Napomena: AD upozorenja se dostavljaju korisnicima putem elektronske pošte na navedene adrese, a telefonom se dodatno obavještava samo Dežurni vazduhoplovstva VCG.

Prilog 5. Obrazac za dostavljanje primjedbi i sugestija koje se odnose na MET usluge

Datum i vrijeme nastanka primjedbe/ sugestije	
Primjedba/ sugestija	
Pojedinosti	
Ime i prezime i funkcija podnosioca primjedbe	
Potpis podnosioca primjedbe	
Ovjera - potpis šefa smjene	

Споразум о координацији за пружање ваздухопловних метеоролошких услуга

Закључен између:

1. **Министарства одбране Црне Горе**, Јована Томашевића 29, 81000 Подгорица (у даљем тексту: МО ЦГ), које заступа министар Драган Краповић, са једне стране, и
2. **Контроле летења Србије и Црне Горе SMATSA доо Београд**, Трг Николе Пашића 10, 11000 Београд (у даљем тексту: SMATSA доо), коју заступа директор Слободан Цвијан, са друге стране,

(у даљем тексту заједнички назване: Споразумне стране)

Опште одредбе

Члан 1.

- 1.1 Овај Споразум о координацији за пружање ваздухопловних метеоролошких услуга (у даљем тексту: Споразум) закључује се на основу Споразума о међусобној сарадњи између Министарства одбране Црне Горе и Контроле летења Србије и Црне Горе SMATSA доо Београд број 6/1-900/25-752-4 од 30. јула 2025. године у циљу дефинисања метеоролошких услуга, пријема, размене и операционализације метеоролошких услуга за Војску Црне Горе (у даљем тексту: ВЦГ)
- 1.2 Овим Споразумом се утврђују услови, обим и начин пружања ваздухопловних метеоролошких (у даљем тексту: МЕТ) услуга за потребе ВЦГ, као и поступци координације.
- 1.3 Споразум је израђен у складу са Законом о ваздушном саобраћају Црне Горе и Правилником о правилима и поступцима летења војних ваздухоплова.
- 1.4 Изрази и скраћенице употребљени у овом Споразуму имају следећа значења:
 - 1) Аеродромско упозорење (AD WRNG) – сажете информације о метеоролошким условима који могу неповољно утицати на ваздухоплове на земљи, укључујући паркиране ваздухоплове, и аеродромску опрему и услуге.
 - 2) AIP - Зборник ваздухопловних информација.
 - 3) AIRMET - Информација која се односи на јављање или очекивано јављање одређених метеоролошких појава на рути које могу утицати на сигурност летења ваздухоплова на малим висинама.
 - 4) АКЛ - Аеродромска контрола летења.
 - 5) ARO - Аеродромски пријавни биро.
 - 6) ATS - (Air traffic services) Услуге у ваздушном саобраћају.
 - 7) BBB – (Big Blue Button) Систем за претполетно информисање.
 - 8) Брифинг – Усмени коментар о постојећим и/или очекиваним метеоролошким условима.
 - 9) СВ – Кумулонимбус.
 - 10) Документација за лет – Писани или штампани материјали, укључујући карте или обрасце, који садрже метеоролошке информације за лет.
 - 11) FL - Ниво лета.
 - 12) H24 - Током 24 сата.

- 13) КП - Контрола летења.
- 14) Консултација – Разговор са прогностичарем или другим квалификованим лицем о постојећим и/или очекиваним метеоролошким условима који се односе на лет. Консултација укључује одговоре на питања.
- 15) MET - Ваздухопловни метеоролошки.
- 16) METAR - Редовни метеоролошки извештај.
- 17) МО ЦГ - Министарство одбране Црне Горе.
- 18) NOTAM - Хитно ваздухопловно обавештење.
- 19) SIGMET – Информација која се односи на јављање или очекивано јављање одређених метеоролошких појава на рути, као и других појава у атмосфери, које могу утицати на сигурност операција летења.
- 20) TAF - Прогноза за аеродром.
- 21) TCU - Кумулус конгестус.
- 22) TREND - Прогноза за слетање.
- 23) ВАСП - Ван аеродромско слетање и полетање.
- 24) ВЦГ - Војска Црне Горе.
- 25) ВМС - Ваздухопловна метеоролошка станица.
- 26) ВОЦ - Ваздухопловно оперативни центар.
- 27) ВВЦГ - Ваздухопловство Војске Црне Горе.
- 28) ЗХМС ЦГ - Завод за хидрометеорологију и сеизмологију Црне Горе.

MET услуге које SMATSA доо пружа ВЦГ
Члан 2.

- 2.1 MET услуге за обезбеђивање војног летења обухватају:
 - MET услуге за потребе ВОЦ ВВЦГ,
 - MET услуге које се пружају на аеродрому Подгорица за потребе летења летачке јединице ВВЦГ,
 - MET услуге за летење летачке јединице ВВЦГ у рејону летења,
 - MET услуге током организовања и спровођења ваздухопловних манифестација и војних вежби
 - MET услуге за потребе вршења техничких проба и летних испитивања,
 - MET услуге за потребе летења беспилотних летилица,
 - MET услуге за хелидроме и ванаеродромска слетања и полетања, и
 - по потреби, MET услуге за обезбеђивање летова за обављање посебних операција ВЦГ.
- 2.2 Са циљем да се постигнути квалитет MET услуга одржи или унапреди SMATSA доо и ВЦГ размењују следеће информације:
 - ВЦГ, кроз истраживање задовољства корисника које SMATSA доо спроводи једном годишње, доставља примедбе/сугестије на пружање MET услуга,
 - SMATSA доо доставља ВЦГ резултате анализе пружених MET услуга за обезбеђивање летења војних ваздухоплова ВЦГ, и
 - друге информације од значаја за координацију.

MET услуге за обезбеђивање летења јединица ВЦГ
Члан 3.

- 3.1 Метеоролошко обезбеђење летења јединица ВЦГ обухвата активности на непрекидном и потпуном увиду у метеоролошку ситуацију у рејону извођења летења

и на маршрути, усмерене на доношење правилне одлуке и упознавање са стањем и прогнозом времена у току извршења летачког задатка.

- 3.2 Пружање MET услуга за обезбеђивање летења одвија се у складу са подацима из плана летења летачке јединице који се односе на рејон летења, висине и број ваздухоплова за извршење задатка, и подацима добијених од јединица ВЦГ за летење беспилотних летилица.
- 3.3 План летења је скуп података и информација о свим планираним летовима војних ваздухоплова летачке јединице ВЦГ у одређеном периоду, који се доставља јединици пружаоца услуга у ваздушном саобраћају.
- 3.4 Подаци добијени од стране јединица ВЦГ за потребе летења беспилотних летилица односе се на рејон летења, висине и период летења, време у којем се захтева консултација и достављају се надлежној MET служби.
- 3.5 За пружање MET услуга за потребе обезбеђивања летења јединица ВЦГ, у оквиру SMATSA доо надлежни су:
- Ваздухопловна метеоролошка станица на аеродрому Подгорица,
 - Метеоролошки биро Подгорица,
 - Оперативно одељење за ваздухопловне метеоролошке услуге.
- 3.6 Координацију у смислу овог Споразума врше:
- У SMATSA доо:
 - MET прогностичари у MET бироу Подгорица (са локација АКЛ Подгорица или АКЛ Тиват),
 - MET техничари на MET станици на аеродрому Подгорица,
 - контролор летења у надлежној јединици контроле летења.
 - У ВЦГ:
 - ВОЦ ВВЦГ,
 - Летачка јединица ВВЦГ,
 - Јединице ВЦГ које организују летење беспилотних летелица.
- 3.7 Контакт подаци учесника у координацији дати су у Прилогу 1 овог Споразума.
- 3.8 MET осматрања на аеродрому Подгорица доступна су H24. MET осматрања на аеродрому Тиват доступна су у радно време надлежне јединице КЛ на аеродрому Тиват. Радно време надлежне јединице КЛ на аеродрому Тиват је објављено у AIP Србија/Црна Гора, у делу LYTV AD 2.3.
- 3.9 У случају да дође до промене радног времена, у односу на оно што је публиковано у AIP-у, информација ће бити објављена на начин уобичајен у ваздушном саобраћају – путем NOTAM-а.

MET услуге за потребе ВОЦ ВВЦГ

Члан 4.

- 4.1 За потребе ВОЦ ВВЦГ на аеродрому Подгорица се:
- редовно H24 прослеђује приказ следећих MET информација са аеродрома Подгорица:
 - редовни полусатни извештаји за ванаеродромску размену METAR,
 - локални редовни и локални специјални извештаји за аеродромску размену,

- TREND прогноза,
 - AD WRNG,
 - TAF прогноза за аеродром;
- прослеђује приказ следећих MET информација са аеродрома Тиват у радно време надлежне јединице КЛ на аеродрому Тиват:
- редовни полусатни извештаји за ванаеродромску размену METAR,
 - локални редовни и локални специјални извештаји за аеродромску размену који су доступни у радно време јединице КЛ на аеродрому Тиват,
 - TREND прогноза у радно време јединице КЛ на аеродрому Тиват,
 - AD WRNG,
 - TAF прогноза за аеродром.

Ван радног времена надлежне јединице КЛ на аеродрому Тиват, у време одсутности MET техничара, аутоматски осмотрене вредности елемената и појава на обједињеном приказу метеоролошких информација (притисак, температура, температура тачке росе, ветар, видљивост, RVR, појаве и база облачности односно вертикална видљивост) нису под надзором MET техничара и не постоји потврда њихове тачности. Ван радног времена MET техничара SMATSA доо не гарантује за квалитет података на обједињеном приказу метеоролошких информација.

Наведене информације достављају се путем апликације за обједињени приказ MET информација чији је извор SMATSA доо.

За потребе ВОЦ ВВЦГ, у складу са претходно достављеним захтевом, омогућене су консултације и брифинг по потреби.

Начин достављања: Путем ВВВ или телефоном, у складу са Прилогом 1 овог Споразума.

MET услуге које се пружају на аеродрому Подгорица за потребе летења летачке јединице ВВЦГ
Члан 5.

5.1 За потребе летења на аеродрому Подгорица се:

- редовно Н24 прослеђује приказ следећих MET информација са аеродрома Подгорица:
 - редовни полусатни извештаји за ванаеродромску размену METAR,
 - локални редовни и локални специјални извештаји за аеродромску размену,
 - TREND прогноза,
 - AD WRNG,
 - TAF прогноза за аеродром.
- прослеђује приказ следећих MET информација са аеродрома Тиват у радно време надлежне јединице КЛ на аеродрому Тиват:
 - редовни полусатни извештаји за ванаеродромску размену METAR,
 - локални редовни и локални специјални извештаји за аеродромску размену који су доступни у радно време јединице КЛ на аеродрому Тиват,
 - TREND прогноза у радно време јединице КЛ на аеродрому Тиват,
 - AD WRNG,
 - TAF прогноза за аеродром.

Ван радног времена надлежне јединице КЛ на аеродрому Тиват, у време одсутности MET техничара, аутоматски осмотрене вредности елемената и појава на

обједињеном приказу метеоролошких информација (притисак, температура, температура тачке росе, ветар, видљивост, RVR, појаве и база облачности односно вертикална видљивост) не могу се оперативно користити јер нису под надзором MET техничара и не постоји потврда њихове тачности.

Наведене информације достављају се путем апликације за обједињени приказ MET информација чији је извор SMATSA доо.

Метеоролошке информације су доступне путем обједињеног приказа руководиоцу летења када руководи војним летењем са позиције куполе торња.

- 5.2 За потребе летења летачке јединице на аеродрому се издаје документација за лет. Начин достављања: Документација за лет се на захтев уручује личним контактом у MET бироу Подгорица или се доставља путем е-поште.
- 5.3 За потребе летачке јединице на аеродрому Подгорица, врше се брифинг и консултације о метеоролошким условима. Начин пружања: Телефоном, у складу са Прилогом 1 овог Споразума, или лично у MET бироу Подгорица, на захтев.
- 5.4 За потребе летења летачке јединице на аеродрому Подгорица се за претполетно информисање јединице, у складу са планом летења, обезбеђује извршна припрема. За појединачне летове обезбеђују се консултације о времену. Начин пружања: У складу са захтевом корисника извршна припрема се врши путем презентације актуелних MET информација, аналитичко - прогностичких карата и сателитских слика, а обезбеђује се системом BBB или телефоном, када није могуће обезбедити системом BBB, у складу са Прилогом 1 овог Споразума.
- 5.5 За потребе летења летачке јединице на аеродрому Подгорица обезбеђују се изгледи времена за недељно планирање летења. Изгледи времена за недељно планирање летења садрже прогнозу следећих метеоролошких елемената и појава по данима у недељи:
- кратак опис синоптичке ситуације за наредних пет дана,
 - приземног ветра (укључујући њихове значајне промене),
 - хоризонталне видљивости,
 - појава (падавине кише или снега, пљускови кише или снега, магла, сумаглица, магла која се леди, киша која се леди, грмљавинских непогода...),
 - облачности (количине и врсте облачности, висине базе облачних слојева),
 - услова за залеђивање и турбуленцију,
 - максималне и минималне температуре,
 - време изласка и заласка Сунца.

Начин пружања: У складу са претходно достављеним захтевом летачке јединице, обезбеђује се телефоном у складу са Прилогом 1 овог Споразума, или, када је то могуће, системом BBB.

MET услуге за летење летачке јединице BBЦГ у рејону летења

Члан 6.

- 6.1 За потребе летења летачке јединице BBЦГ у рејону летења обезбеђује се извршна припрема. Начин пружања: Када се врши системом BBB, извршна припрема садржи следеће MET информације:
- кратак опис синоптичке ситуације у приземљу и на висини (приказан на приземним и висинским картама),

- приказ сателитског снимка,
- приказ карте са сатним терминима синоптичких осматрања са главних метеоролошких станица ЗХМС ЦГ (информације о доступним осматреним МЕТ елементима у рејону летења: приземни ветар, видљивост, појаве, облачност, температура...),
- усмено изнету прогнозу МЕТ елемената и појава (ветар, видљивост, појаве, облачност...) у рејону летења за период летења,
- карта значајног времена до FL 150 (садржи графички приказ прогнозе значајног времена и ветра и температуре на висини),
- усмено изнете осматрене и прогнозиране значајне појаве које могу да утичу на планиране летачке активности,
- висину 0 и -10 изотерме,
- METAR извештаје и TAF прогнозе за аеродроме полетања, слетања и алтернативне аеродроме.

Када се извршна припрема пружа путем телефона, и када није могуће обезбедити приказ информација у графичком облику, тада се усмено износе следеће МЕТ информације:

- Кратак опис синоптичке ситуације који садржи положај центара поља притиска и карактеристике ваздушне масе (на пример: на време у нашој земљи утиче циклон са центром изнад Италије и хладна нестабилна ваздушна маса, са фронтом у таласању изнад јужних делова земље...).
- Кратак опис сателитског снимка (на пример: на сателитском снимку од 12:30 часова се уочава слојаста облачност која прекрива северни део земље).
- Вредности метеоролошких елемената из синоптичких осматрања са главних метеоролошких станица ЗХМС ЦГ, у рејону летења: приземни ветар, видљивост, појаве, облачност, температура, када су доступне.
- Са карте значајног времена области са прогнозираним значајним појавама и вредности смера и брзине ветра као температуре на прописаним нивоима.
- METAR извештаји и TAF прогнозе за аеродроме полетања, слетања и алтернативне аеродроме.

МЕТ услуге током организовања и спровођења ваздухопловних манифестација и војних вежби

Члан 7.

За потребе метеоролошког обезбеђења летења војних ваздухоплова током организовања и спровођења војних вежби и ваздухопловних манифестација обезбеђују се следеће МЕТ услуге:

- извршна припрема (у складу са чланом 6) на црногорском или, на захтев, на енглеском језику и
- брифинг и консултације телефоном прије и током манифестације на црногорском или, на захтев, на енглеском језику.

Захтев према SMATSA доо се доставља најкасније 7 дана пре очекиваног времена почетка за планиране вежбе или манифестације. За излагање на енглеском језику захтев се мора доставити минимално један радни дан раније.

МЕТ услуге за потребе вршења техничких проба и летних испитивања

Члан 8.

8.1 За потребе извођења техничких проба и летних испитивања обезбеђују се следеће услуге:

- извршна припрема (у складу са тачком чланом 6),
- додатне информације, на захтев, у складу са профилем лета.

Начин достављања: системом ВВВ или телефоном, у складу са захтевом који је достављен од стране организатора лета.

8.2 Током припреме која се врши телефоном није могуће обезбедити информације у графичком облику и тада се усмено износе следеће МЕТ информације:

- Кратак опис синоптичке ситуације који садржи положај центара поља притиска и карактеристике ваздушне масе (нпр. на време у нашој земљи утиче циклон са центром изнад Италије и хладна нестабилна ваздушна маса, са фронтом у таласању изнад јужних делова земље).
- Кратак опис сателитског снимка (нпр. на сателитском снимку од 12:30 часова се уочава слојаста облачност која прекрива северни део земље).
- Вредности доступних метеоролошких елемената из синоптичких осматрања са главних метеоролошких станица ЗХМС ЦГ, у рејону летења: приземни ветар, видљивост, појаве, облачност, температура.
- Са карте значајног времена области са прогнозираним значајним појавама и вредности смера и брзине ветра као и температуре на прописаним нивоима.
- Положај и висину прогнозиране или осмотрене зоне турбуленције.
- Положај и висину прогнозиране или осмотрене зоне залеђивања.

МЕТ услуге за потребе летења беспилотних летилица

Члан 9.

За потребе летења беспилотних летилица обезбеђују се следеће информације у рејону летења:

- подаци о доступном осмотреном и прогнозираном приземном ветру,
- подаци о прогнозираном ветру на висини,
- подаци о доступној осмотреној температури у приземљу,
- подаци о условима за појаву иња и условима за залеђивање у облацима.
- прогнозирана висина 0 и -10 изотерме,
- прогноза облачности (количина, врста и база),
- информацију о следећим осмотреним и прогнозираним опасним појавама у рејону летења:
 - брзина и удари ветра,
 - положај и прогнозирана брзина кретања грмљавинских непогода укључујући и TCU,
 - магла која се леди,
 - снежне падавине,
 - турбуленција, укључујући и висину слојева смицања ветра.

Начин достављања: Телефоном, у складу са претходно достављеним захтевом од стране јединице ВЦГ која организује летење, у складу са Прилогом 1.

МЕТ услуге за хелидроме и ВАСП

Члан 10.

МЕТ информације које се обезбеђују за полетање или слетање на хелидрому у оквиру аеродрома обухватају следеће осмотрене и прогнозиране вредности:

- приземни ветар,
- видљивост и појаве које је смањују,
- количину и род облака, посебно СВ/TCU, висине база облака,
- податке о притиску на нивоу мора (QNH) и нивоу хелидрома (QFE) и
- значајне метеоролошке појаве.

За потребе ВАСП, метеоролошке информације се дају у складу са чланом 6 овог Споразума.

Начин достављања: системом ВВВ или телефоном, у складу са Прилогом 1 овог Споразума.

МЕТ услуге за обезбеђивање летова за обављање посебних операција ВЦГ Члан 11.

У случају потребе за метеоролошким обезбеђењем летова за обављање посебних операција ВЦГ (борбени летови, летови посебне намене и летови за хитне реакције) за које прогностичару нису доступне информације како би припремио консултације, припрему или обавештење у току лета, извршилац одговоран за извршење лета ће прогностичару доставити конкретна питања везана за метеоролошке услове који су битни за извршење лета.

Размена информација Члан 12.

- 12.1 Информације од значаја за координацију потребне SMATSA доо за организовање пружања МЕТ услуга достављају се кроз:
- План летења летачке јединице,
 - План лета за појединачне летове, и
 - Захтев за МЕТ информацијама за летење беспилотних летилица.

Пружање МЕТ услуга за потребе летења врши се на основу Плана летења летачке јединице и Плана лета за појединачне летове који се достављају пријавном бироу (ARO). Сарадник за послове ARO је надлежан за даље прослеђивање информација. На основу података из Плана летења летачких јединица (време извршне припреме, рејон летења, тип ваздухоплова), МЕТ прогностичар припрема потребне МЕТ услуге и презентује их дефинисаним путем у тражено време. У случају одступања од дефинисаних поступака надлежни старшина летачке јединице надлежан за спровођење летачке активности обавештава МЕТ прогностичара о времену, начину и подацима потребним за пружање МЕТ услуга. Након доношења одлуке о спровођењу летења из Плана летења, надлежни старшина летачке јединице обавештава АКЛ о донетој одлуци. SMATSA доо унутрашњом организацијом преноси информацију о одлуци. МЕТ прогностичар у складу са одлуком (главни или резервни план) прати метеоролошку ситуацију у рејону летења и пружа одговарајуће МЕТ услуге. Уколико се током лета извиђања осмотре појаве које одступају од претходно достављених, надлежни руководицац летења ће осмотрена одступања саопштити надлежном прогностичару. По потреби руководицац летења током летења врши консултације са надлежним прогностичаром о развоју појава које могу утицати на извршење летења. Такође, преноси метеоролошке информације које достављају посаде ваздухоплова, а које утичу на извршење планираног летења.

- 12.2 У случају појединачних летова из Плана лета вођа ваздухоплова или члан посаде обавезан је за извештавање јединице КЛ када се осмотри једна или више појава које су дате у Прилогу 2 (специјални извештаји из ваздухоплова). Извршилац у надлежној јединици КЛ задужен је за даље прослеђивање ових информација унутар SMATSA доо.
- 12.3 Информације потребне SMATSA доо за организовање пружања МЕТ услуга током војних вежби су рејон или локација на којој ће бити војна вежба, период трајања војне вежбе, време брифинга, да ли је брифинг на црногорском или енглеском језику.

- 12.4. Пружање МЕТ услуга за потребе летења беспилотних летилица врши се на основу захтева од стране јединица ВЦГ. На основу података о рејону и времену планираног летења јединице ВЦГ, које јединица доставља телефоном дан раније у односу на планирано летење, МЕТ прогностичар припрема потребне МЕТ услуге и презентује их дефинисаним путем у тражено време. Јединице ВЦГ за потребе летења беспилотних летилица могу тражити и информације о изгледима времена за недељно планирање летења.
- 12.5 Сви планови војног летења који се извршавају у НАТО ваздушном простору, укључујући и ваздушни простор Црне Горе као део НАТО ваздушног простора, и сви планови летења црногорских војних ваздухоплова, морају остати у Црној Гори.

Локални критеријуми за издавање аеродромских упозорења Члан 13.

Локални критеријуми за издавање АД упозорења који су дати у Прилогу 3 овог Споразума, се преиспитују:

- на иницијативу SMATSA доо достављену ВЦГ,
Начин достављања: е-поштом на адресу: voc.vvcg@mil.me

- на иницијативу ВЦГ достављену SMATSA доо
Начин достављања: е-поштом на адресу met@smatsa.rs

Листа локалних корисника АД упозорења за аеродром Подгорица дата је у Прилогу 4 овог Споразума.

Радионице, обуке и освежавање знања Члан 14.

Заједничке радионице, обуке и освежавање знања МЕТ особља и припадника ВЦГ, одржавају се по потреби, плански, уз међусобну координацију SMATSA доо и ВЦГ.

Резултати анализе пружених МЕТ услуга Члан 15.

Уколико током летачког дана постоје примедбе и сугестије које се односе на МЕТ услугу, руководица летења попуњава образац у Прилогу 5 овог Споразума, и предаје га шефу смене надлежне јединице контроле летења. Шеф смене КЛ је надлежан за даље прослеђивање попуњеног обрасца унутар SMATSA доо.

Уколико се током анализе летачких активности евидентирају примедбе на пружену МЕТ услугу која је потецијално могла утицати на извршење планираних летачких активности, надлежни старешина летачке јединице ће евидентирати примедбе у летачку евиденцију. У циљу превенције и подизања квалитета услуге и система безбедности летења, ВЦГ обавештава Службу за МЕТ услуге о квалитету и примедбама на пружене МЕТ услуге у периоду не дужем од 30 дана од дана када је евидентирана примедба.

Начин достављања: е-поштом.

Адреса е-поште Службе за МЕТ услуге је met@smatsa.rs

Метеоролошка опрема SMATSA доо за осматрање и приказ MET информација и
претполетно информисање
Члан 16.

- 16.1. SMATSA доо обезбеђује опрему за осматрање и ставља на располагање MET информације у складу са међународним стандардима.

Осматрања на ВМС на аеродромима Подгорица и Тиват су полуаутоматска тј. актуелни метеоролошки услови се осматрају тако што дио елемената осматра MET техничар, а дио MET елемената се осматра инструментално, опремом која је под надзором MET техничара.

MET опрема за осматрања на ВМС обухвата опрему за инструментално осматрање следећих MET елемената:

- ветра,
- хоризонталне видљивости,
- појава,
- облачности,
- температуре,
- температуре тачке росе и
- притиска.

- 16.2 SMATSA доо обезбеђује приступ web апликацији која је инсталирана на серверима система за обједињени приказ метео података на локацијама Подгорица и Тиват. На локацији сале за извршне припреме и ВОЦ-а на војном аеродрому Књаз Данило, преко web претраживача, је омогућен приступ приказу актуелних метеоролошких података и извештаја са локација Подгорица и Тиват.

Обједињени приказ MET информација омогућава увид у осмотрене MET елементе и појаве у реалном времену и то:

- ветар (смер и брзина), удари ветра;
- температура ваздуха и температура тачке росе;
- притисак ваздуха (QFE и QNH);
- релативна влажност ваздуха;
- појаве у садашњем времену;
- видљивост;
- количина и висина базе облака.

Осим наведених података систем обезбеђује приказ следећих MET информација: METAR, TREND, TAF, SIGMET, AIRMET и AD WRNG.

- 16.3 SMATSA доо обезбеђује консултације током извршне припреме пилота за летење путем BBB система.

Систем BBB омогућава приказ актуелног аналитичког и прогностичког материјала уз функционалност гласовне презентације од стране MET прогностичара и могућност директног учешћа у телеконференцији свих лица у претполетној припреми.

SMATSA доо је уступила на коришћење ВЦГ кориснички дио система BBB за претполетну припрему пилота који се састоји од клијентског рачунара, активних звучника, микрофона и ТВ пријемника на локацији сале за извршне припреме на војном аеродрому Књаз Данило.

Када се стекну технички услови, SMATSA доо ће уступити на коришћење ВЦГ додатан кориснички део система ВВВ намењен пружању МЕТ сервиса на локацији ВОЦ.

До стицања техничких могућности за пружање сервиса у ВОЦ који захтевају ВВВ систем, за остваривање предметних сервиса ће се користити кориснички дио ВВВ система који је инсталиран у сали за извршне припреме.

Клијентски рачунари у оквиру ВВВ система могу се користити и за приступање обједињеном приказу метеоролошких информација путем web претраживача. У случају нерегуларности у раду система ВВВ, време реакције особља SMATSA доо је следећи радни дан.

Завршне одредбе Члан 17.

Овај Споразум се закључује на неодређено време и ступа на снагу даном потписивања овлашћених заступника Споразумних страна.

Овај Споразум може престати споразумом Споразумних страна или једностраним раскидом Споразума, који може да захтева свака од споразумних страна достављањем писменог обавештења о раскиду споразума другој споразумној страни. Споразум се сматра раскинутим по истеку рока од шест месеци рачунајући од пријема писменог обавештења о раскиду.

Измене и допуне овог Споразума ће се вршити споразумно, на основу анекса споразума закључених у писаној форми и оверених и потписаних од стране овлашћених представника Споразумних страна. О свим променама Споразума, које могу утицати на примену, потписнице се међусобно благовремено обавештавају писаним путем и усаглашавају измену Споразума.

Овај Споразум се примењује у мирнодопском периоду.

Овај Споразум је сачињен у четири оригинална примерка, по два оригинала на српском и црногорском језику при чему су оба текста аутентична.

Министарство одбране Црне Горе

МИНИСТАР

Драган Краповић

SMATSA доо

ДИРЕКТОР

Слободан Цвијан

Прилог 1. Подаци о контакт особама које учествују у координацији

Учесници у координацији	Контакт телефон	Адреса е-поште
Дежурни ВВЦГ	Телефон: +382 20 448 800 Моб: +382 67 222 567 Војни локал: 41-800	dezurni.vvcg@mil.me
Мешовита ескадрила	Телефон: +382 20 448 708 Војни локал: 41-708	eskadrila.vvcg@mil.me
Руководилац летења	Телефон: +382 20 448 682 Војни локал: 41-682	
Ваздухопловно оперативни центар - ВОЦ ВВЦГ	Телефон: +382 20 448 747 Моб: +382 67 639 403 Војни локал: 41-747	voc.vvcg@mil.me
Командно оперативни центар Генералштаб Војске Црне Горе	Телефон: +382 20 224 423 Моб: +382 67 222 436 Војни локал: 42-211	koc.vcg@mil.me
Беспилотне летелице		
1. решадјски батаљон	Телефон: +382 20 317 396 Војни локал: 43-396	
Морнарица ВЦГ	Телефон: +382 30 440 088 Војни локал: 40-088	
Чета за везу и електронско ратовање	Телефон: +382 20 483 249 Војни локал: 42-249 Телефон: +382 20 483 196 Војни локал: 42-196	
Прогностичар у МЕТ бироу Подгорица	Телефон: +382 20 414 021 Војни локал: 41 534	tklpg.met@smatsa.rs
Прогностичар у МЕТ бироу Тиват	Телефон: +382 20 414 121	
МЕТ техничар на АД Подгорица	Телефон: +382 20 414 008 Војни локал: 41 534	tklpg.met@smatsa.rs

Прилог 2. Метеоролошке појаве које извештава посада или вођа ваздухоплова

Метеоролошке појаве које извештава посада или вођа ваздухоплова
Умерена или јака турбуленција
Умерено или јако залеђивање
Јаки планински таласи
Грмљавинске непогоде са или без града, које су сакривене, маскиране, широко распрострањене или су као линија нестабилности
Јаке прашинске или пешчане олује
Облак вулканског пепела
Предеруптивна вулканска активност или вулканска ерупција
Умерено или јако смицање ветра
Облак левкастог облика
Обилне падавине, које нису наведене у ажурним метеоролошким извештајима

Прилог 3. Појаве за које се издаје АД упозорење и критеријуми

АД упозорења се издаје када се на аеродрому осмотри или прогнозира једна или више следећих појава:

- грмљавинска непогода,
- град,
- снег (укључујући очекивану или осмотрену висину новонападалог снега),
- падавине које се леде,
- иње или слана,
- пешчана олуја,
- прашинска олуја,
- песак или прашина која се диже у вис,
- јак приземни ветар и удари,
- олујни удари ветра,
- мраз,
- вулкански пепео (и наслаге, ако их има) и
- отровне материје.

Локално договорени квантитативни критеријуми за АД упозорења за ветар и температуру, за аеродром Подгорица су дати су у табели:

Аеродром	Средња брзина или удари ветра	Температура	Температура на 5 cm изнад тла
Подгорица	> 20 kt > 30 kt	< 4 °C > 35 °C	< 2 °C

Прилог 4. Листа локалних корисника АД упозорења за АД Подгорица

Корисник	Средство достављања и форма у којој се доставља
Ваздухопловство Војске Црне Горе	Електронска адреса (скраћени отворени текст на енглеском): dezurni.vvcg@mil.me и телефон: +382 67 222 567 (слободни текст на црногорском језику)
Ваздухопловно оперативни центар	Електронска адреса (скраћени отворени текст на енглеском): voc.vvcg@mil.me
Командно оперативни центар Генералштаб Војске Црне Горе	Електронска адреса (скраћени отворени текст на енглеском): koc.vcg@mil.me

Напомена: АД упозорења се достављају корисницима путем електронске поште на наведене адресе, а телефоном се додатно обавештава само Дежурни ваздухопловства ВЦГ.

Прилог 5. Образац за достављање примедби и сугестија које се односе на МЕТ услуге

Датум и време настанка примедбе/сугес тије	
Примедба/ сугестија	
Појединости	
Име и презиме и функција подносиоца примедбе	
Потпис подносиоца примедбе	
Овера - потпис шефа смене	